

YÛNUS'TA GÖRDÜĞÜMÜZ İNSAN SEVGİSİ VE HOŞGÖRÜ YAKLAŞIMLARI...

İnsanın ongunlaşmasında, duygu inceliğine ve tefekkür derinliğine erişmesinde sevgi, sevdâ ve hoşgörü adı verilen ilâhî güzelliklerin yeri ve tesiri tartışılmaz. En derin, en geniş, en anlamlı ifadesini yetmiş ve kendi benliğini aşmış insanda bulan sevgi ve hoşgörü kavramları, Yûnus'un gönül dilinden söze dökülürken, yine Yûnus'un ifadesiyle “*her dem taze*”, her dem yeni, diri, iri ve duru bir hüviyete bürünmüş; nice gönüllerde büyük bir heyecanın, tatlı bir hayranlığın, ilâhî bir güzelliğin oluşumunu sağlamıştır. Bir gönül adamı, bir iç âlem fatihi olan Yûnus; hayatın asıl temeli ve özü mesabesinde gördüğü sevgi, sevdâ ve aşk dediğimiz ilâhî değerleri evrensel bir yaklaşımla gönüllere kadar duyurma güzelliğini, çağlara hitabeden o büyüklü, o anlamlı ve o estetik sözü sayesinde başarmıştır.

*Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola ağulu aşî bal ile yağ ide bir söz¹*

Allah'ın insanoğluna bahşettiği ilâhî bir değer olan sözü ve bu sözün ahengini, tesirini, gücünü, bu derece anlamlı, sade ve taze bir anlatımla hangi edebiyatçı, hangi şair böyle bir estetik yapıyla ortaya koyup, sevgi ve hoşgörü kaynağına bağlayabilmiştir?... Öyle ya, Yûnus'un ifadesiyle: “*Öyle söz vardır ki savaşı keser, savaşların bitirilme nedeni olur ; Öyle bir söz de vardır ki söyleyen kişiyi canından, malından, başından eder. Yine söz vardır zehir gibi aşî yağa bala çevirir; insana huzur, gönüllere mutluluk döker.*” Bundan ötürü de Yûnus, sözün önemini ortaya koyan, sözle alakâli insanımızın ve bütün insanlığın kaynaşmasında, bir birini sevmesinde ve bir birlerine hoşgörülü davranmasında eşine az rastlanır güzellikte bir âhlak dersi vermek suretiyle, her sözün her yerde söylenemeyeceğini; sözün her bir sesinin, kelimesinin manâ gevheriyle yüklenebilmesi için gönül ocağında aşk dediğimiz ilâhî ateşle pişirilmesini, yanmasını öngörür. Ancak sözün bu tarzda söz olup ağır bir sorumluluk yükünü taşıyabilmesi, süzülüp gönüllere sevgi ışıltılarıyla dolabilmesi için Yûnus'un:

“Söylememek harcı söylemenin hasıdır”

dediği gibi kişinin, söylemekten ziyâde daha çok susmayı tercih etmesi; içten gelen ilâhî sesi dinleyip gönül dilini yine gönül ocağında pişirmesi ve bu sayede hakka, hakikate yaklaşıp doğru ve güzel olanı söylemesi gerekir.² Elbette sözün edebi ve erdemi susmaktan geçer.

Yûnus'ta müşahede edilen samimi insan sevgisi, hâttâ: “*Elif okuduk ötürü / Pazar eyledik götürü/ Yaratılmışı severiz / Yaratandan ötürü*” sözüne yüklenen canlı-cansız bütün bir mahlûkatın sevilmesine yönelik olarak duyulan derin ve samimi iştîyak, eşsiz ve benzersiz olan bir yaratıcıya dayanır. Yûnus'un duygu ve düşünce dünyasında kavganın yerini barış; hoşnutsuzluğun, huzursuzluğun yerini ise derin bir sevgi ve hoşgörü almıştır. Zirâ insanoğlunun bu dünyaya geliş sebebi kavga etmek, kötülük yapmak, toplumda fitne çıkarmak, huzursuzluğa sebebiyet vermek değil; tanışmak, bilişmek, sevmek, sevilme ve hoşgörülü olmaktır. Bütün işlerin kolay kılınmasının sebebinin tanışıklığa, dostluğa, birlik ve beraberliğe bağlayan Yûnus:

*Gelün tanışuk idelüm işün kolayın tutalum
Sevelüm sevilüm dünya kimseye kalmaz³*

¹)Faruk K.TİMURTAŞ, **Yunus Emre Dîvanı**, Tercüman 1001 Temel Eser 1, s.79.

²)Mehmet KAPLAN, “**Yunus'un Şiir Sanatı**” Bkz.(Hüseyin ÖZBAY, Mustafa TATÇI)Yunus Emre (Makalelerden Seçmeler) Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1994.,s.146

diyerek tıpkı çağdaşı olan Mevlâna'nın: “*Gel, gel! Ne olursan ol, yine gel!.. İster kâfir, ister putperest ol, yine gel!..*” çağırışı gibi kâfir, Hıristiyan, Yahudi, Müslümân, fakir, zengin, siyah beyaz şeklinde hiçbir ayırım yapmadan sınırları, devirleri ve dönemleri aşan evrensel bir yaklaşımla insanımızı ve bütün insanları kucaklar; onları “sevgiye, sevmeye, sevmeye, hoşgörüye ve birbirleriyle tanış olmaya” davet eder. İnsanın sevgi ve hoşgörüyle yüceleceğine: “*Yunus miskin çiy idik / Piştik elhâmdülillah*” diyerek sevgi denilen o esrârlı, o evrensel ve o ilâhi iksirle pişip, olgunlaşacağına inanan şair, sevgiyi bir bakıma kişinin her iki cihânda mutlu yaşamasının temel şartı olarak görür. Zirâ yaratılış itibariyle insan oğlu, Prof. Dr. Önder Göçgün'ün ifadesiyle: “...*dış görünüşü ve toplumda takındığı tavrı ile geçimsiz, huysuz, hırçın, savaşçı değil; uyumlu, mâkul, anlayışlı, sağduyulu, hoşgörülü, barışçı bir hüviyete*” sahiptir.⁴ Esasen Yûnus'u gönüllerimize taşıyan, onu daima duru ve derin tutan hususiyet; onun insanımızı hâtta bütün insanlığı sevgi denilen ilâhi haslette kaynaştırma, birleştirme ve bütünleştirme temayülleri ile bu sahada ortaya koyduğu samimi gayret ve iştiyaktır. Yûnus;

“ *Sevelüm sevilelüm dünya kimseye kalmaz*”

diyerek bu dünyanın gelip geçici bir mekân, asıl hedefe ulaşmak için aşılması gereken bir menzil, bir konaklama yeri olduğunu; asıl ve ebedî hayatın ahiret âleminde yaşanılacağını, bundan ötürü de gönül denilen o ilâhî cevherin dostluk, sevgi ve muhabbet erdemleriyle parlatılmasını ister.

*Adımız miskindir bizim düşmanımız kindir bizim
Biz kimseye kin tutmazız kamu âlem birdir bize*⁵

diyen Yûnus, zerreden küreye bütün âlemlere aynı zaviyeden yaklaşmış; onlara değer vermiş, eşit mesafede görmüş ve o âlemleri bir bütün olarak kucaklayıp sevmiştir. Allah'ın sevgisine mazhar olan insan, bu sevgisiyle başka insanlara kin gütmez, düşmanlık beslemez; nefsinin heva ve heveslerine itibar etmez; bencil davranışların içinde olmaz. Allah'ın (cc) Hâdid sûresinin 4. âyetinde buyurduğu: “*Nerede olursanız O (Allah) sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir.*” hükmüyle sarsılır, kendi nefsinin, kendi yapıp ettiklerini sürekli murakabeye çeker. Her yerde ve her zaman görülüp gözetildiğinin, o mutlak güç ve kudret sahibiyle daima beraber olduğunun idrâk ve iz'anı içinde, hâl ve hareketlerini iyi, doğru ve güzel olan hasletlerle yoğurur, zenginleştirir. Görüleceği gibi Yûnus'un bütün bu duygu, düşünce ve inanç derinliklerinin membaında İslâm tasavvufunun prensipleri vardır. Yûnus, olayları, mevcut eşyayı ve onun bir biriyle olan münasebetlerini, daima dinî ve tasavvufî bir yaklaşımla çözer, değerlendirir.⁶

*Ben gelmedüm da'vi-y-içün benüm işüm sevi-y-içün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldüm.*⁷

diyen Yûnus bu sözlerle, dünyaya geliş sebebini, bir bakıma yaratılış gayesini ortaya koyar. “*Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım*”⁸ ilâhi emri ile her türlü beşerî arzu ve iddialardan arınarak hak ve hakikat yolunda gönül yapar, gönül onarır, gönüller kazanır. Gönülün dostun evi; barış ve sevgi yeri olduğunu ifade eden Yûnus, insan oğlu için gereksiz

³) Faruk K. TİMURTAŞ, a.g.e., s. 79

⁴) Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN, “**Dünden Bugüne Yunus Emre**”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı: 92, Ankara 1995, s.3.

⁵) Sevinç GÜRSOY, “**Yunus'un Şiir Dünyası**”, (Bkz. Hüseyin ÖZBAY, Mustafa TATÇI) Yunus Emre (Makalelerden Seçmeler) Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1994. ,s.146

⁶) Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL, “**Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı**”, Akçağ Yay., Ank. 2006, 3. Baskı, s.333.

⁷) Faruk K. TİMURTAŞ, a.g.e., s.107

⁸) Zariyât Sûresi:56.

gördüğü kavganın önüne geçmenin temel şartının gönül onarmak, gönülleri yapmak olduğunun bir nevi isbatını yapar. Abdulkadir Hayber'in ifadesiyle Yunus bütün gönül erbabı gibi : *"Dostluktaki yüceliği düşünür. Dost her zaman gönülde ağırlanır."*⁹ düsturuyla gönülde var olan O ilâhî kuvvet ve kudretin peşinden sevgiyle koşar. Bu dünyaya 'da'vi' diğer bir ifadeyle 'savaş' için gelmediğini 'sevi' için yani 'aşk' için, ilahî sevgi ve muhabbet için geldiğini; asıl sorumluluğunun dostun evi olan gönülleri yapmak olduğunu söyleyen Yûnus'un duygu, düşünce ve inanç dünyasında, gönül kırandan ve gönül yıkandan daha zavallı bir kişi bulunmamaktadır. Çünkü böyle bir insan sadece bu dünyada değil, her iki cihanda da aciz, çaresiz ve talihsizdir.

*Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalab baktı
İki cihân bedbahtı kim gönül yıkar-ise*¹⁰

Mısralarında da görüleceği gibi gönül, bir "nazargâh-ı ilâhî", bir "Beyt-i Hudâ"dır. Allah'ın (cc) tecelli ettiği yer olan gönülde, O'nun sevgi ve muhabbetinden başka bir şey yoktur. Kişiyi dünya ve ahiret âleminde ilâhî güzelliklere, ebedî huzur ve mutluluğa taşıyacak olan bütün dinî, insanî ve âhlakî değerler gönüldedir. Zerreden küreye bütün bir mahlûkatı yoktan var eden, O bir olan, var olan, eşiz ve benzersiz olan Allah (cc) bize bizden yakın olduğunu Kaf sûresinin 16. âyetinde: *"Andolsun ki insanı biz yarattık, Nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz. Biz ona şahdamarından daha yakınız"* şeklindeki ilâhî beyanıyla bildirmektedir. İman ve irfan nuruyla yoğrulan gönülde; haset, riya, kin, garez, gurur, kibir gıybet gibi aşağılık nefse ait olumsuz hasletlerin asla yeri yoktur. Bu gönülde kaynağını yaratandan alan ve yetmiş iki millete aynı gözle bakma olgunluğuna, yüceliğine erişmiş sınırsız bir insan sevgisi vardır. Sevginin, sevdânın ve aşkın doldurduğu gönülde:

*Yetmiş iki millete suçum bu ki hak didüm
Korku hiyânetedir pes ne-y-içün kızaram*¹¹

sözlerinde de görüleceği gibi hiyânet denilen en kötü, en basit, en aşağılık duygularda beslenen korkunun, kırgınlığın, kızgınlığın yeri yoktur. Yetmiş iki milleti sevmek, onlara hoşgörüyü yaklaşmak suç olarak telakki edilse de, bu durum arif için gam değildir; bundan ötürü endişe duymaya, kızıp gücenmeye gerek yoktur. Zirâ yetmiş iki milletin yaratıcısı birdir ve o yaratıcı sınırsız hikmet, sonsuz merhamet sahibidir.

*Bir kez gönül yıkdun-ısa bu kılduğun namaz değül
Yetmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz değül*¹²

...
*Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan
Halka müderris ise hakikatde âsıdur.*¹³

Allah'ı bulma, O'nu duyma, O'na erişme yolunda sevgi ve hoşgörüyü kendisine rehber edinen Yûnus; ırk, renk, dil, din, mezhep, meşrep ayrımı yapmaksızın bütün insanları bir görmüş, eşit saymış ve sevgiyle kucaklamıştır. Çünkü en güzel biçimde yaratılan ve eşref-i mahlûkat olan insan, aynı zamanda yeryüzünün halifesi mesabesinde. Cenâb-ı Allah, Bakara sûresinin 31. âyetinde: *"Hani Rabbin meleklere Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım..., demişti."* ilâhî emriyle insanın yeryüzünde Allah'ın bir halifesi olarak yaratıldığını; canlı cansız

⁹) Abdülkadir HAYBER, **"Yunus Emre'de Dünya Görüşü ve İnsan Sevgisi"**, Bkz.(Hüseyin ÖZBAY, Mustafa TATÇI)Yunus Emre (Makalelerden Seçmeler) Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1994., s.199.

¹⁰) Faruk K. TİMURTAŞ, **Yunus Emre Dîvanı**, Tercüman 1001 Temel Eser 1,s.131

¹¹) Faruk K. TİMURTAŞ, a.g.e.,s.103

¹²) Faruk K. TİMURTAŞ, a.g.e.,s.102

¹³) Faruk K. TİMURTAŞ, a.g.e.,s.55.

bütün bir varlık âleminin ise Allah'ın yaratma kuvvet ve kudretinin tezahürleri olduğunu bilen Yûnus; gökte, dağda, otta, çiçekte, böcekte velhasıl canlı cansız cümle yaratılmışta Allah'ın hikmetinin, O'nun kuvvet ve kudretinin tezahürlerini, tecellilerini müşahede eder; insanı bu gözle yaratılmışa bakmaya, varlığın mahiyetini anlamaya davet eder. Namaz gibi kişiyi secde anında arşın doruğuna çıkararak; yaratanına, yakından yakın kılan bir ibadetin şuurunda olup, onda Miracın hazzını tadan insan, bırakın gönül yıkmayı Allah'ın yarattığı bir karıncayı dahi incitmekten imtina eder. Kâinattaki mutlak güzelliği görmeye cehdeden Yûnus, eşya ve hadiselerle sevgi ve hoşgörü zaviyesinden yaklaşarak insana manevî dirilişin kapısını aralar. Yûnus:

*İrenler buna kalmadı vardı yolına turmadı
Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelür*¹⁴

diyerek sevgi ve hoşgörü çizgisinde bütün bir âlemi kardeş ilan eder. Hakk'ı gerçek mânâda seven erenlere, cümle âlem kardeştir, kardeş kadar yakındır diyen şair, cümle âlemi ilâhî sevgi, hoşgörü ve dostluk çizgisinde birleştirir, bütünleştirir.¹⁵

Sınır, mekan ve zaman tanımadan asırları aşarak gelen ve günümüz insanını sınırsız kucaklayan bu engin, bu yüce, bu derin, bu estetik duygu ve düşünceler, mânâ dolu bir gönülden yayılan huzur terennümleri aşk çağrışımlarıdır. Bu seslerde toplum tarafından hüsn-i kabul gören iyiyi, güzeli ve doğru olanı bünyesinde barındıran sevgi ve muhabbet telkinleri, aşk tebliğleri vardır. Görüldüğü gibi Yunus, Kur'an'dan aldığı ilhamla mahlûkatın en şerefli ve en güzeli olarak nitelendirdiği insanı severken ve ona hoşgörülü davranırken de yine bu görüşünü "yaratılanı yaratandan ötürü sevme" düstûruna dayandırmıştır.

Yûnus, inanıp yaşadığı aşk ve sevgi güzellikleri içinde kendini aşmış büyük bir şair, söylemenin güzelliğini, inceliğini ve tazeliğini yakalamış bir söz üstadıdır... O, ifade edilmesi ve yaşanması güç olan nice girift meseleleri son derece saf, samimi ve sade bir söyleyişle hem Türk halkına hem de bütün bir insanlığa sevgi iksiri içinde duyurabilmiş büyük bir mutasavvıftır. Onun ileri sürdüğü bu hoşgörü ve sevgi yaklaşımları şayet gönüllere nakşedilebilseydi; gönüller alınıp, gönüller yapılabilseydi dünyamızda olup biten bunca karışıklıklara, hengâmelere, kavgalara gerek kalır mıydı?.. Sevgi varken, kavgâ nedir?...

Rıfat ARAZ

¹⁴) Faruk K. TİMURTAŞ, a.g.e.,s.74.

¹⁵) Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN, "Dünden Bugüne Yunus Emre", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı: 92, Ankara 1995, s.30.